

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

בזיכרון תפנה ימינה

בעקבות ראשונים ב"גן הנדיב" ובזיכרון-יעקב

"פסימיסט רואה קושי בכל הזדמנות, אופטימיסט רואה הזדמנות בכל קושי"
(וינסטון צ'רצ'יל)

יד למייסדים בזיכרון-יעקב, מתוך אתר המועצה

היש"מ מותאם לסדנת "המהפך הציוני במישור החוף"

מאת : איציק ארגמן

עריכה : רונית בין

עריכה לשונית : אפרת חבה

עיבוד : אלי שיש

תשע"ג, 2013

רח' הנביאים 30, בניין "ארלדן" ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
אגף של"ח וידה"א – inbalba@education.gov

קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

בזיכרון תפנה ימינה

בעקבות ראשונים ב"גן הנדיב" ובזיכרון-יעקב

"פסימיסט רואה קושי בכל הזדמנות, אופטימיסט רואה הזדמנות בכל קושי"

(וינסטון צ'רצ'יל)

זיכרון-יעקב הייתה מושבה, וכיום היא מועצה מקומית במחוז חיפה בישראל. המושבה נוסדה בשישה בדצמבר 1882, בידי עולים מרומניה – חברי תנועת "חובבי ציון". זו הייתה המושבה השלישית שהקימו אנשי העלייה הראשונה.

בהתחלה נקראה המושבה "זמרין" (חליל בערבית), כשמו של כפר האריסים הערבי זמארין ששכן במקום קודם שרכשו העולים את האדמות.

בשנת 1883, נקלעה המושבה לקשיים רבים. התושבים פנו לנדיב הידוע, הברון רוטשילד, והלה הסכים לפרוש את חסותו על המושבה. **הברון רוטשילד** נתן למקום את השם "זיכרון-יעקב" – על שם אביו ג'יימס (יעקב) מאיר רוטשילד. השם החדש הוענק למושבה בעת שהברון חנך את בית הכנסת שבנה במרכזה.

ראשיתו של היש"מ **בתצפית מ"גן הגבעה"** לכיוון מערב, אל המרחב שבו שכנה בעבר ביצת כברה. הביצה מסמלת את השממה שהייתה באזור עד למהפך הציוני במישור החוף, שהחל עם ההתיישבות החלוצית בזיכרון-יעקב ונמשך עד היום.

המשכו של היש"מ ב"גני הנדיב" ובמסלול ניווט עצמאי העובר בין אתריה הראשונים של זיכרון-יעקב ובמרכזו של היישוב היום. הישן והחדש משתלבים לשלם אחד, המציג את התפתותה של זיכרון-יעקב ואת ייחודיותה.

זיכרון-יעקב היא דוגמה, אחת מרבות, למימוש הרעיון הציוני בארץ ישראל.

חבל ארץ: כרמל.

משך היש"מ: כארבע שעות (ללא נסיעה). כולל ביקור באחד האתרים: רמת הנדיב, בית אהרונסון או מוזיאון העלייה הראשונה.

אורך מסלול ההליכה: 2.5 ק"מ (המסלול בגני הנדיב ובזיכרון-יעקב).

מפה: מפת סימון שבילים מס' 4 – הכרמל ורמות מנשה; **מפת רחובות זיכרון-יעקב**.

נקודת התחלה וסיום: מומלץ להתחיל "ביד למייסדים", להמשיך לפי סדר התחנות, לסיים ברמת הנדיב (בצפייה בסרט). אפשרות אחרת: להתחיל ברמת הנדיב (בצפייה בסרט) ולהמשיך משם לסיור רגלי בזיכרון-יעקב, בסיום הסיור לחזור ליד למייסדים ולקיים על הדשא שם מעגל שלי"ח לסיכום היש"מ (חניית האוטובוס בחניון האוטובוסים ברמת הנדיב או בחניון הצמוד ליד למייסדים).

עונה מומלצת להמחשת תכני הסדנה: כל השנה.

מגבלות: אין.

דגשי בטיחות: חציית כבישים במעברי חציה בלבד ובזהירות, אין להיכנס לבתים פרטיים, יש לפנות לתושבים במקום בכבוד ובנימוס, אין לפצל חוליות, יש לוודא זמינות תלמידי החוליה במספר הטלפון שנמסר למורה ולמש"צים, יש להגיע לתחנה שנקבעה כתחנת סיום עד לשעה שנקבעה.

דרגת קושי: קל, בר-נגישות.

אתרים בתשלום: **בית אהרונסון** או **מוזיאון העלייה הראשונה** (אם משלבים אתרים אלו במהלך היש"מ).

אתרים ללא תשלום: צפייה בסרט על הברון רוטשילד, **"מעבר לגנים"**, במרכז המבקרים ברמת הנדיב – אורך הסרט עשרים דקות, יש לתאם מראש כניסה אליו, שבעים איש יכולים לצפות בסרט בו בזמן.

1. [תיאור מסלול](#)
2. [מפות היש"מ](#)
3. [תיאור האתרים שבמסלול](#)
4. [מהלך הפעילות ביש"מ](#)
5. [המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ:](#)
 - [תצפית מגבעת עדן \(1\)](#) – הנחיות למורה
 - [תצפית מגבעת עדן \(2\)](#) – חידות מצוירות
 - [תצפית גבעת עדן \(3\)](#) – תשובות
 - [מפת התצפית \(4\)](#)
 - [ביצת כברה \(5\)](#) – מפת הקרן לחקר א"י - PEF משנת 1880
 - [ביצת כברה \(6\)](#) – תמונה משנת 1925
 - [סמל משפחת רוטשילד \(7\)](#)
 - [הברון רוטשילד \(8\)](#) – תמונה
 - [שטר – דיוקן הברון רוטשילד \(9\)](#)
 - [בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב \(10\)](#) – משימות
 - [בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב \(11\)](#) – תשובות
 - [מעגל השל"ח \(12\)](#)
 - [מהו מעגל השל"ח](#)
6. [תנ"ך: דברים ח, ז-ח](#)
7. [ביבליוגרפיה מומלצת](#)
8. [קישורים אינטרנטיים נוספים](#)

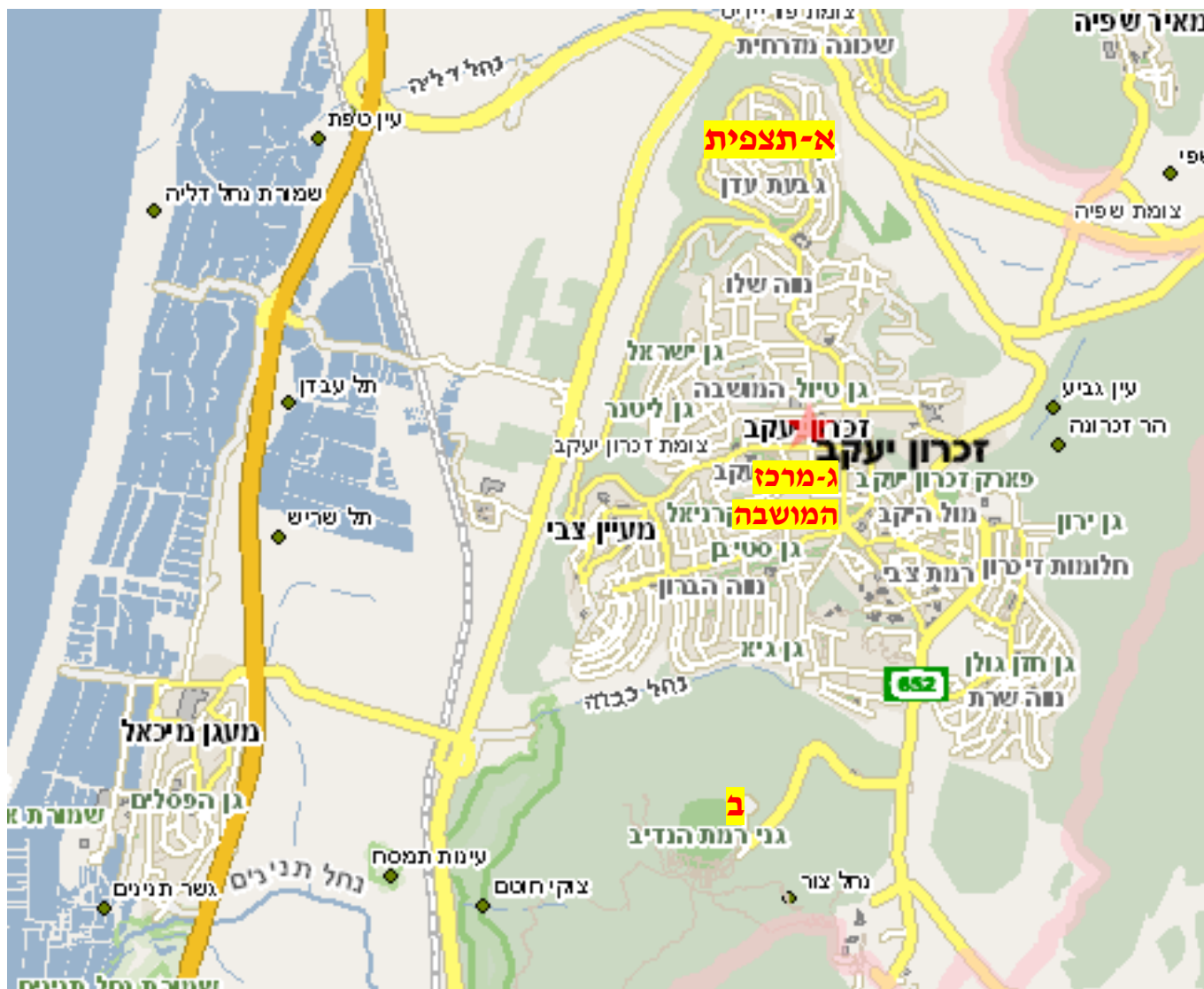
תיאור מסלול

תחילת המסלול בתצפית מרחבית **מגבעת עדן (א)** אל מישור החוף, אל המרחב שהיה בעבר ביצת כברה. משם נמשיך בנסיעה אל מרכז המבקרים שברמת הנדיב ואל **גני הנדיב (ב)**. המסלול בגני הנדיב עובר בכמה אתרים בגן הזיכרון: **משער הכניסה לגן (1)**, שעליו קבוע סמל המשפחה, נפנה מזרחה (ימינה) אל **"גן הריחות" (2)** שבו גדלים צמחי תבלין; משם נתקדם אל מיני הדקלים הצומחים ב**"גן הדקלים" (3)**; נמשיך מערבה אל **"גן המפלים" (4)** – שבראשו מפת תבליט המציינת את היישובים שבהם תמך הברון רוטשילד; נמשיך עם השביל אל **"גן הקבר" (5)** – אחוזת הקבר של הברון רוטשילד ושל אדלייד רעייתו העומדת במרכז הגן; נסיים את הביקור בגני הנדיב ב**"גן הוורדים" (6)**. משם ניסע ל**זיכרון-יעקב (ג)**, אל האתרים המספרים את סיפור ראשיתה של המושבה. אתרים אלו מרוכזים ברחוב המייסדים וברחוב הנדיב: **יד למייסדים (1)**; **בית הקברות (2)**; **בית אהרונסון (3)**; **ברכת בנימין (4)**; **בית הכנסת "אוהל יעקב" (5)**; **בית הפקידות (6)**; **גן הטיול (7)**; **היקב(8)**-(ביקור ביקב אינו כלול במסלול העצמאי)

מפות היש"מ

מפת אזור היש"מ

מתוך אתר [מנהלת הטיולים](#)

מפת גן הנדיב

מתוך: [ויקיפדיה](#)

Map data © [OpenStreetMap contributors](#), CC-BY-SA

תיאור האתרים שבמסלול

גבעת עדן (א)

גבעת עדן הוא שמה של שכונת יוקרה בצפונה של זיכרון-יעקב. עד 1948, הייתה הגבעה שעליה עומדת כיום שכונה זו חלק משטחי מרעה של הכפר הסמוך – פורדיס. הגבעה נקראה "גבעת פורדיס", שמשמעותו היא גן עדן. עם הקמת המדינה, הופקעו שטחים אלה כדי ליצור גבול טבעי (ואדי מילק) בין היישוב היהודי בזיכרון-יעקב והיישוב הערבי בפורדיס. לימים נקבע הסדר בין המדינה ליישוב הערבי בנושא הפיצוי על הקרקע.

הנוף הנשקף כיום מהגבעה לכיוון מערב שונה לחלוטין מהנוף שנשקף לעיני מייסדיה של זיכרון-יעקב: האזור החקלאי, הנפרש בין מרגלות הכרמל לרכס הכורכר המערבי, היה ברובו – עד לשנות העשרים של המאה ה-20 – [ביצת כברה](#). הביצה הייתה מקור [ליתושי אנופלס](#) ולמחלת [המלריה](#). שבט [ערב אל-עיוארנה](#) חי אז בשולי הביצה והתפרנס מדיג, ממרעה תאואים ומקליעת מוצרים מצמחי הגומא והקנה.

חברת [פיק"א](#) (החברה היהודית להתיישבות בארץ ישראל שהקים הברון רוטשילד) החלה בניקוז הביצה בשנת 1922. הביצות יובשו, ועמן נעלמו מרבית בעלי החיים והצמחים שאפיינו את המקום. שטח הביצות נהיה לשטח חקלאי, שרובו מעובד גם היום.

[גני הנדיב \(ב'\)](#)

שער הכניסה לגן (1)

על שער הכניסה לגן, בין מרכז המבקרים לגנים, מתנוסס סמל משפחת רוטשילד. בסמל מוטיבים רבים: סמלי אצולה – חד-קרן ואריה; סמל אחדות המשפחה – יד אוחזת בחמישה חיצים; סמל קיסרות גרמניה – נשר; סימן היכר ליהודי פרנקפורט – כובע מחודד. מתחת לסמל, מופיעות מילים בלטינית שהיו נר לרגליה של משפחת רוטשילד: "Concordia" (אחדות), "Industria" (חריצות) ו-"Integritas" (יושרה). ראשי התיבות של שלוש מילים אלו יוצרות את המילה אח"י. (ראו באמצעי עזר והמחשות מס' 7).

גן הריחות (2)

גן הריחות עוצב בעיקר עבור כבדי ראייה. בעיצוב הגן נתנו את הדעת על הפעלת חושים נוספים פרט לחוש הראייה: צמחי הריח והתבלין מספקים, כמובן, ריח; חלק מן הצמחים שתולים בגן לשם מישוש; השלטים כתובים גם בכתב ברייל – הנקרא באמצעות חוש המישוש; אפשר לשמוע את צליל המים הניתזים במזרקה שבברכת המים שבמרכז הגן. למעשה, בגן כולו ניצבות מזרקות שונות, לכל אחת מהן מראה מיוחד לה וכל אחת מהן מפיקה קול מיוחד לה.

גן הדקלים (3)

בגן הדקלים אוסף של מיני דקלים, רובם המכריע הם צמחי תרבות, מתוכם רק התמר גדל בארץ. [דקל הושינגטוניה](#) היה לסמל מושבות הברון, שכן הוא ניטע בשדרות רבות לאורך מושבותיו של הברון. משערים כי אהרון אהרונסון היה זה שהביא את הושינגטוניות לארץ ונטע אותן ליד חוות הניסיונות שלו בעתלית.

גן המפלים (4)

בכניסה לגן המפלים מפת התבליט, שבה מצוינים ארבעים וארבעה היישובים שבהם תמך הברון אדמונד דה-רוטשילד או שאותם ייסד. יש שלושה מקבצי יישובים: בעמק החולה ובגליל; באזור זיכרון-יעקב, שכונה בטעות "אזור השומרון"; ובאזור מישור חוף יהודה. צורת שלושת המקבצים היא כצורת האות הלועזית "N", ולכן יישובי הברון זכו לכינוי "האן ההתיישבותי".

שמות אחדים מהיישובים מנציחים את שמות בני משפחתו של הברון: **בנימינה** – על שם הברון עצמו, בנימין; **זיכרון-יעקב** – על שם אביו, יעקב (ג'יימס); **כפר הנוער מאיר-שפיה** – על שם הסב, מאיר-אנשל, בצירוף השם הערבי שפא, שפירושו יפה; **בת-שלמה** – על שם דודו, שלמה (סלומון), בשם מוזכרת גם אמו – בתו של הדוד שלמה. אמו הייתה אחיינית של אביו; **גבעת-עדה** – על שם רעייתו, עדה (אדלאיד); **פרדס-חנה** – על שם בת דודו נתן; **מזכרת-בתיה** – על שם אמו, בטי; **אשדות-יעקב** – על שם בנו יעקב (ג'יימס), אשר מימש את צוואתו וייסד את "קרן רוטשילד".

גן הקבר (5)

מבנה הקבר תוכנן בתחילה להיות בצורת פירמידה, שבתוכה יוטמנו הארונות של הברון בנימין רוטשילד ושל אשתו עדה. אך לבסוף הוחלט שמבנה הקבר יהיה כמערה, ויזכיר את מערת המכפלה.

לפני הכניסה למערה, על הקיר הימני, תלוי "גביע הדמעות" – המטפטף תמידית, כבוכה לנצח על מות הברון ורעייתו. צמרת עץ הברוש שבחצר נראית כמו שלהבת נר תמיד שדולק לזכרם. אהבתם של בני הזוג באה לידי ביטוי בכמה דרכים: רצפת הדרך משובצת שני טורים של רצפות שחורות, המובילים עד לקבר עצמו; מעל הקבר תלויה מנורה בצורת לב; שמותיהם של בני הזוג כתובים לרוחב האנדרטה ולא לאורכה כדי שהמבקרים לא יעדיפו צד אחד של הקבר על פני האחר. מעל הקבר תלוי מגן דויד שנמצא בחפירות הארכיאולוגיות בהר ציון בירושלים ושנתרם למקום על ידי אגף העתיקות.

מנורת שמן עשויה בזלת, שממנה יוצאות שתי צורות של כפות ידיים, מוצבת למרגלות הקבר. בעבר הניחו בה פוקדי הקבר אבנים כנהוג להניח על קברים. הפתחים מעל מעבר הכניסה מעוצבים בצורת מים זורמים – סמל לעושרו של הברון רוטשילד, שהיה "כעץ שתול על פלגי מים" (תהלים א, ג). הברון נפטר בשנת 1934, והברונית בשנת 1935.

גן הורדים ושעון השמש (6)

גן הורדים מעוצב **בסגנון צרפתי**: עיצוב סימטרי, ורדים, מזרקות, שעון שמש ומשוכות מדויקות שביניהן שבילים מרוצפי אבן. הברון בנימין רוטשילד הוא נצר לענף הצרפתי של משפחת רוטשילד. חמש המזרקות הקטנות מסמלות את חמשת האחים, והמזרקה הגדולה מסמלת את האב, מאיר-אנשל, מייסד השושלת. דמות האישה הרכונה על השעון מסמלת את הנצח. היא מביטה אל החלל כמו מנותקת מן הזמן, מהשעון שהיא חובקת.

זיכרון-יעקב (ג)

יד למייסדים (1) – בתחילת רחוב המייסדים, מול בית הקברות

המבנה בנוי בצורת מגילה מגולגלת. במקום הייתה בעבר הגורן של המושבה. המבנה הוקם כדי להנציח את פועלם של מייסדי זיכרון-יעקב ובנותיה (בת-שלמה ומאיר-שפיה). על הקיר החיצוני תבליט המתאר תמונות מחיי הראשונים. מתוארות בו מלאכות הקשורות לעבודת האדמה ולעיבוד תוצרתה: טחינת חיטה באבני ריחיים, הפקת שמן בבית בד, זמירת ענבים ועוד. כן כתובים בו שמותיהם של ראשוני המתיישבים במושבה – שעל שמם קרוי הרחוב: רחוב המייסדים. מימין לכניסה למוזיאון תלויים פעמון ולהב מחרשה ששימשו את ראשוני המתיישבים בזיכרון-יעקב. במבנה פנימה יש תמונות, תעודות ומוצגים אחרים, המספרים את תולדות ההתיישבות באזור בכלל ובזיכרון-יעקב בפרט.

בית הקברות (2) – בתחילת רחוב המייסדים

מול היד למייסדים, נמצא בית העלמין הישן של המושבה. במקום קבורים חלוצי המושבה, מראשוני חדרה, ילדי האזור שמתו ממחלות וממלריה ושמש כלל אינו מצוין, דמויות מפורסמות שחיו ופעלו בזיכרון-יעקב: שרה אהרונסון, ד"ר הלל יפה, דוד רמז ואחרים. במרחק מה מחלקת הקברים, מתחת לעצי ברזל עבותים, נמצאת יד לזכרו של אהרון אהרונסון, ראש המחתרת ניל"י – שפעלה בזיכרון-יעקב. אהרון ניספה בדרך מסתורית, בתאונת מטוס מעל תעלת למאנש. גופתו לא נמצאה ולזכרו הוקמה יד זיכרון. קברי הילדים שבזיכרון-יעקב – שורות שורות של קברים קטנים,

חלקם נהרסו עם הזמן, על רובם אין שמות – אות ועדות לכך שהקבורים בהם מתו בני יומם – היו לשם דבר, שכן הם ממחישים את התלאות שעברו המשפחות הראשונות שהתיישבו במקום.

בית אהרונסון (3) – רחוב המייסדים 40

בית אהרונסון הוא אחד הבתים הידועים ביותר במושבה. אבי המשפחה, ר' אפרים-פישל אהרונסון, היה ממייסדי המושבה, ובנו אהרון אהרונסון היה אגרונום ובוטנאי ידוע, שהתפרסם בזכות גילוי אם החיטה. אהרון עמד בראש מחתרת ניל"י בזמן מלחמת העולם הראשונה. סמוך לבית המשפחה, עומד ביתו של אהרון אהרונסון. הבית נבנה בראשית המאה ה-20, ובו ביצע אהרון מחקרים חקלאיים רבים (נוסף על אלו שביצע בחוות הניסויים בעתלית), אבל הבית מפורסם בעיקר בגלל היותו אחד ממרכזי הפעולה של ניל"י. לאחר שרשת הריגול נתגלתה, תפסו הטורקים את שרה בבית זה. לאחר עינויים קשים, היא החליטה לשלוח יד בנפשה, ועשתה זאת בחדר האמבטיה של הבית. על-אף העינויים שעברה, לא מסרה שרה שום מידע לטורקים. במרוצת השנים, נבנה בחצר בניין נוסף, המשמש מוזיאון ומפעל הנצחה לפעולות בני המשפחה ולארגון ניל"י.

ברכת בנימין (4) – רחוב המייסדים (מימין לבית מספר 46)

בשנת 1883, החליט הברון רוטשילד לתמוך כלכלית במושבה. "ברכת בנימין" – שנקראה על שם הברון רוטשילד עצמו – הייתה אחת מברכות המים הראשונות שנבנו במושבות העלייה הראשונה. היא נבנתה בשנת 1891. עד להקמתה, השתמשו התושבים במי מעיינות שהיו בתחומי המושבה. כשנבנתה הברכה, מימיה הובלו למקומות מרכזיים ביישוב, ומהם לקחו התושבים מים במכלים לבתיהם. מאוחר יותר, הונחו צינורות להובלת המים ישירות לבתי המתיישבים.

בית כנסת אוהל יעקב (5) – רחוב המייסדים פינת רחוב הנדיב

בית הכנסת "אוהל יעקב" חייב היה, כדרישת ההלכה היהודית, להיבנות במרכז היישוב, ואכן בית הכנסת עומד בצומת הרחובות המייסדים והנדיב. היהודים החלוצים לא היו מנוסים בבניית מבנים בעלי מפתח רחב, על כן פנו למהנדסים **הטמפלרים** והם שבנו את בית הכנסת בשנת 1885, בסגנון הכנסיות הטמפלריות. משום כך לא נבנתה בתחילה עזרת נשים, ורק לאחר שהיהודים סירבו להתפלל במבנה ללא עזרה נשים, נוספה העזרה למבנה. ארון הקודש פונה לכיוון ירושלים, שורת הספסלים פונה אל ארון הקודש (כנהוג בעדות אשכנז). משני צדי ההיכל חלונות משכית שבהם סמליהם של שנים-עשר השבטים.

בית הפקידות (6), כיום מוזיאון העלייה הראשונה – רחוב הנדיב 2

בפינתו הדרומית-מערבית של רחוב הנדיב, נמצא "בית הפקידות" – שבו ישבה פקידות הברון. לאחר שהברון פרש חסותו על המושבות, הוא מינה את פקידיו לנהל את ענייניהן. הפקידים הניחו

שהמתיישב היהודי לא יוכל להתקיים מהכנסה דלה כמו הפלח הערבי, ולכן החליטו לבסס את המושבות על שיטת משק שיווק – המתיישבים יטעו מטעים וישווקו את תוצרתם ברחבי הארץ. על ביצוע תכנית זו היו אמונים פקידי הברון.

בשנת 1903, התקיימה בבית הפקידות האספה הכללית הראשונה של נציגי היישוב היהודי בארץ ישראל. את האספה יזם מנחם אוסישקין, במטרה להקים ארגון שיפעל למניעת מימושה של תכנית אוגנדה.

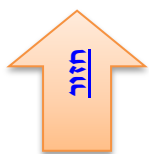
גן הטייל, גן המושבה (7) – רחוב הנדיב, מול בית הפקידות

הגן ממוקם במרכז המושבה, ובעבר הוא השתרע על שטח נרחב יותר. את הגן נטע פקיד הברון פרניס דיגור, בשנים 1886-1888. גן זה הוא הגן הראשון בארץ ישראל שניטעו בו רק עצי נוי. עם הזמן, הורכבה צנרת מים בגן ונשתלו בו שטחי דשא. הגן היה מקור גאווה לתושבי המושבה, והם הרבו לטייל בו לאחר יום עבודה מתיש. גולת הכותרת של הגן היא הברכה שבנו פקידי הברון. בברכה דגי נוי ומזרקות. כיום מצוי במקום גן משחקים משוכלל לנוחות התושבים.

היקב (8) – דרך היקב

בזיכרון-יעקב ובראשון-לציון ניטעו הכרמים הראשונים כבר במאה ה-19 – לפני יותר ממאה שנים. בכרמים אלו נבט, גדל והעמיק הידע המקצועי בצפונות היין בארץ. לימוד סודות היין דרש הרבה יזע, היאחזות עיקשת במקום ואמונה אדירה ביכולתם של איכרי המושבות להיות הכורמים הראשונים בארץ הנושבת.

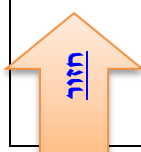
הברון אדמונד דה-רוטשילד הוא המייסד, הבונה, המקים, איש המקצוע, ובעיקר איש החזון – שהגשים, כנגד כל הסיכויים, את החלום על יקב צרפתי במציאות הישראלית-ציונית. יקבי כרמל היו לאחד מסמלי הציונות, ולוגו היקבים – שני המרגלים נושאים אשכול ענבים – הוא עד היום אחד מסמלי התעשייה של מדינת ישראל המוכרים בעולם כולו.

מהלך הפעילות ביש"מ

סדר	מיקום הפעילות	נושא הפעילות	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	גן הגבעה בשכונת גבעת עדן א (גישה דרך רחוב הכלנית או רחוב הנרקיס, בראש הגבעה- מגדל מים)	א- הצגת נושא היש"מ ב- <u>תצפית</u>	א. מה מצפה לנו היום – קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול ב- <u>תצפית מגבעת עדן (2)</u> אל מישור החוף – המהפך הציוני <u>מפת התצפית (4)</u>		פתרון חידות התצפית, כולל סימון במפה. יכול להתבצע בנסיעה, ובשטח יתבצע זיהוי האתרים בשטח (על-פי המפה)	20 דק'	<u>תצפית מגבעת עדן (1)</u> – הנחיות למורה <u>תצפית מגבעת עדן (3)</u> – תשובות <u>ביצת כברה (5)</u> – מפת PEF <u>ביצת כברה (6)</u> – תמונה
2	מגן הגבעה אל רמת הנדיב	נסיעה				10 דק'	
3	רמת הנדיב, בכניסה למרכז המבקרים	התארגנות	ארוחת בוקר ושירותים			20 דק'	
4	מרכז המבקרים ברמת הנדיב ב	חיי הברון ותרומתו ליישוב בארץ ישראל	צפייה בסרט "מעבר לגנים"	יש להגיע למקום עשר דקות לפני הכניסה	יש להצטייד באישור הזמנת הסרט מראש עד 70 צופים בלבד ובהזמנה מראש	20 דק'	
5	גן הנדיב ב	סיור בין אתרים 6-1	האלמנטים השונים בגן הנדיב ומשמעותם		הזמן כולל הליכה בין האתרים	שעה ו- 45 דק'	
	שער הכניסה לגן (1)	<u>סמל המשפחה (7)</u> <u>סיפורו של הגן</u>	הדרכה על-ידי <u>המש"צים</u>	אין לאכול במהלך הביקור בגנים.		10 דק'	<u>סמל המשפחה (7)</u>
	גן הריחות (2)	הדמיית עיוורון על העיוורון – שיחה	זיהוי צמחים על-פי הריח בלבד, כשהעיניים מכוסות 1. כיצד התמודדתם עם המגבלה 2. מה למדתם על המוגבלות של העיוורים באמצעות חוויה זו 3. מדוע לדעתכם יצרו כאן גן ריחות	יש להימנע מתלישת חלקים גדולים מהצמח. אפשר להעביר עלה אחד בין כמה זוגות תלמידים	המש"צים יכסו את עיני התלמידים במטפחת או יבקשו מהם לעצום אותן. התלמידים ילכו לאורך המעקה המצוי במקום. בכל פעם שיגיעו לשלט, יושיטו יד קדימה, יתלשו עלה מהצמח, ימוללו אותו, יריחו אותו וינסו לנחש איזה צמח תבלין זה.	20 דק'	מטפחות לכיסוי העיניים
	גן הדקלים (3)	עץ הדקל	<u>התמר</u> כאחד משבעת המינים של ארץ ישראל וכסמל מושבות הברון	יש להדגיש את ההבדל בין שבעת המינים לארבעת המינים	"כי ה' אלוהיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים, עיינות ותהומות יוצאים	10 דק'	<u>תנ"ך דברים ח, ז</u>

		בבקעה ובהר, ארץ <u>חיטה</u> ו <u>שעורה</u> וגפן ו <u>תאנה</u> ו <u>רימון</u> , ארץ <u>זית</u> שמן ו <u>דבש</u> ."	- דבש משמעו תמר, שממנו מפיקים דבש תמרים			
	גן המפלים (4)	מפת 44 היישובים שלהם הברון רוטשילד עזר	התאמת כיווני המפה לשטח + חידון יישובים במפה (פעילות משצ"ים)		דורש הצבה של משצ"צ במקום לסידור ההפעלה לפני שמגיעה הקבוצה	10 דקי'
	גן הקבר (5)	לכל פרט משמעות	המוטיבים המופיעים בגן הקבר			15 דקי'
	גן הוורדים (6)	מאפייני הגן סיכום הביקור ברמת הנדיב	מאפיינים של משפחת רוטשילד סיכום בעזרת <u>שטר – דיוקן הברון רוטשילד (9)</u>	המוטיב "החמש" שמופיע בגן	שעון השמש אינו מתחלף לשעון חורף ולשעון קיץ	15 דקי'
6.	מגן הנדיב (ב) לזיכרון-יעקב (ג)	נסיעה			חניית האוטובוס בחניון אגד הישן – ליד גן המייסדים ובית הקברות. זוהי גם נקודת האיסוף בסיום הפעילות	10 דקי'
7.	זיכרון-יעקב – מרכז המושבה (ג)	בעקבות ראשונים				
	יד למייסדים (1)	הנחיות לפעילות	כללי התנהגות, ביטחון ובטיחות	1. רשימת החוליות ומספרי טלפון של המשתתפים 2. הדגשת מיקום המורים והמשצ"צים במהלך הפעילות 3. קביעת שעת סיום לפעילות	יש לתת לתלמידים את מספר הטלפון של המורה	10 דקי'
	זיכרון-יעקב – מרכז המושבה ג אתרים 7-1	<u>בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב (10)</u>	ניווט משימתי <u>בחוליות</u> בין אתרי ראשית המושבה אתרים 7-1	משצ"צים יוצבו בתחנות לאורך הציר	התלמידים אינם מגיעים ליקב (8) בשל בעיית בטיחות, לכן יבצעו שאלון רחוב. אפשרות נוספת – השגת המידע דרך האינטרנט (בטלפון)	90 דקי'
	יד למייסדים (1)	מעגל השל"ח <u>וסיכום היש"מ</u>	<u>מעגל של"ח (12)</u>			30 דקי'

המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

תצפית מגבעת עדן (1) – הנחיות למורה

- ביטחון ובטיחות

האוטובוס עולה לשכונת גבעת עדן וחונה כך שדלתות האוטובוס פונות לכיוון הטיילת היורדת מהשכונה, כיוון זיכרון-יעקב. מורידים את התלמידים מהאוטובוס, הולכים לאורך הגדר שעל שפת מצוק הפונה למישור החוף.

שימו לב, השטח חשוף לשמש, אין בו פינות מוצלות.

- מהלך התצפית

א. סריקת היישובים מדרום לצפון.

ב. מש"צ מצטרף לכל מורה שלי"ח. יש לסדר את המש"צים מראש לפי רשימת יישובים ואתרים. המש"צים יעברו לפני התלמידים, לפי סימון של מורה השלי"ח, כשהם אוחזים בידיהם שלטים עם שמות היישובים.

ג. כל שלושה תלמידים מקבלים שם של אתר הנראה בתצפית. משימת הקבוצה היא להצביע על האתר בשטח.

ד. היישובים והאתרים הנראים בתצפית זאת הם: ג'סר א-זרקא, שמורת ברכות תמסח, קיבוץ מעגן-מיכאל, ברכות הדגים, קיבוץ מעיין-צבי, צומת זיכרון-יעקב, נחל דליה, רכסי הכורכר, כביש החוף, מושב דור, קיבוץ נחשולים, מושב עין-אילה, מושב הבונים.

- מדברים על

(הסבר קצר על האתרים ועל היישובים, חשוב להדגיש את המהפך הציוני באזור)

1. ברכות תמסח

למרגלות המקום שבו עומדים השתרעה בעבר ביצת כברה. השריד האחרון לביצה הן ברכות תמסח.

ביצת כברה (5) – מפת PEF משנת 1880, ביצת כברה (6) – תמונה.

2. רכסי הכורכר וכביש החוף

התלמידים מתבקשים לזהות את רכסי הכורכר ואת כביש החוף (כביש מס' 2), העובר בין רכסי הכורכר.

יש להדגיש שרכסי הכורכר הם ממאפייני הרובד הפיזי של מישור החוף שאתם נאלצו החלוצים להתמודד.

3. **ג'סר א-זרקא**

כפר ערבי שתושביו השתתפו בייבוש הביצה.

4. **קיבוץ מעגן-מיכאל**

תולדות היישוב שהוקם לאחר ייבוש הביצות.

5. **ברכות דגים**

ניצול התנאים הטבעיים של ביצות כברה שיובשו לפיתוח ענף הדגה, תרומתו של הענף לחקלאות במישור החוף.

6. **קיבוץ מעיין-צבי**

הקיבוץ עבר למיקומו הנוכחי לאחר שבתחילה היה ליד הביצה.

7. **מחלף זיכרון-יעקב**

התפתחות רשת הכבישים ותרומתה למהפך הציוני.

8. **נחל דליה (ביצת נחל דליה)**

ראשיתו של הנחל בכרמל, ליד קיבוץ דליה ורמת-מנשה. הוא זורם מערבה, חולף ליד הכפר פורדיס ונשפך לים התיכון.

בין ברכות הדגים, נשמר קטע טבעי של נחל דליה – הכולל את ביצות רכסי הכורכר על צמחייתן ועל חיותיהן.

9. **מושב דור**

את המושב הקימו עולים מסלוניקי שביוון, הם עסקו בתחילה בדייג.

10. **קיבוץ נחשולים**

עולים מטורקיה וילידי הארץ הקימו את הקיבוץ בשנת 1948, על אדמותיו של הכפר הערבי טנטורה – שתושביו גורשו או עברו לפורדיס. שמו של הקיבוץ מביע את קרבתו לים ואת רצון המתיישבים לעסוק בדייג.

- המסקנות העולות מהתצפית ביחס למהפך הציוני

המהפך הציוני התאפשר בזכות ההתמודדות של המתיישבים עם התנאים הפיזיים הקשים שהיו באזור מישור החוף (ייבוש הביצות היה רק אחד האתגרים שעמדו בפניהם).

המעשה הציוני באזור נמשך גם היום: יישובים, חקלאות, תעשייה ומסחר מתפתחים, נבנה מערך כבישים, המעיד על גודלה של האוכלוסייה באזור ועל הקשר בין המרכז לפריפריה. **במהלך היש"מ נראה ביטויים שונים של המהפך הציוני ושל המעשה הציוני.**

תצפית מגבעת עדן (2) – חידות מצוירות

מאת: רונית בין

א.

הוראות

א. פתרו את החידות

ב. ציינו את שמות המקומות במפה ומצאו אותם בשטח.

ות

9

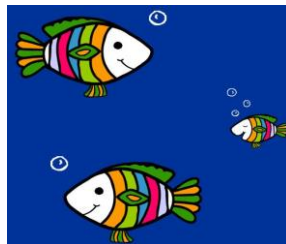
+

א

ב.

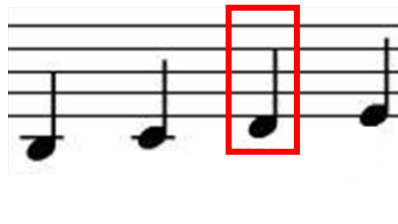
ות +

ג.

+

מ + ~~x~~

ד.

ה.

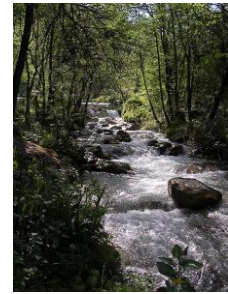
ההפך מנקבה + ון

___ ' ___

ו.

מילה נרדפת + סיומת לשם האל
לעני

ז.

+ ה

ח.

X ___

ט.

מילה נרדפת ברבים

י.

תצפית מגבעת עדן (3) – תשובות

א. ברכות תמסח

ב. גסר א-זרקא

ג. ברכות דגים

ד. מעגן-מיכאל

ה. מעיין-צבי

ו. מחלף זיכרון-יעקב

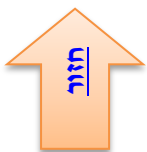
ז. נחל דליה

ח. כביש החוף

ט. מושב דור

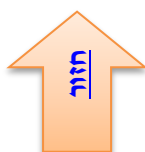
י. נחשולים

אפשר להוסיף חידות על מושב עין-אילה ומושב הבונים.

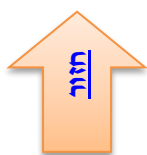

מפת התצפית (4)

מתוך: עמוד ענן

ביצת כברה (5) – מפת הקרן לחקר אי"י (PEF) משנת 1880

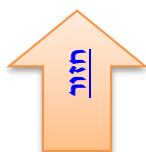

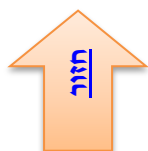
מתוך: [ויקפדיה](#)

ביצת כברה (6) – תמונה משנת 1925

תאואים בביצות (1925), מתוך: [ויקיפדיה](#)

אנשי אצולה, אנשים מכובדים ואנשים עשירים נהגו לאמץ להם סמל המביע כוח ושליטה.

בסמלה של משפחת רוטשילד מרכיבים רבים :

סוס (חד-קרן) ואריה משני צדי מגן – ביטוי לאצולה.

החד-קרן – יצור דמוי סוס שקרן זהב אחת על מצחו – מופיע באגדות קדומות באירופה. הוא נחשב לבעל תכונות אציליות, ולכן שימש סמל לאצולה.

האריה – מלך החיות. מסמל גבורה, אומץ, כוח ומלכות (מופיע גם בסמל הולנד, מרוקו, נורבגיה והעיר ירושלים).

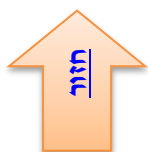
המגן עצמו מחולק לארבעה חלקים : בשניים מהם מופיעה יד המחזיקה חמישה חיצים – סמל לאחדות המשפחה ולקשר האמיץ בין חמשת האחים ; מימין למטה שוב מופיע מלך החיות, האריה ; ומשמאל למעלה – הנשר, סמל הקיסרות הגרמנית בתקופות שונות בהיסטוריה.

במרכז המגן – הכובע שיהודי פרנקפורט חויבו לחבוש כסימן היכר.

מתחת לסמל מופיעות בלטינית המילים שהיו נר לרגליה של משפחת רוטשילד : Concordia (אחדות), Industria (חריצות) ו-Integritas (יושרה).
(שלושת המילים האלו יצוינו להלן בראשי תיבות : אח"י).

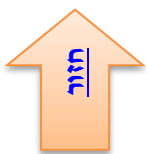
המגן בסמל המשפחה היה בצבע אדום.

מגן באנגלית – שילד ; אדום בגרמנית – רוט. מכאן שם המשפחה רוטשילד – מגן אדום.

[הברון רוטשילד \(8\)](#) – תמונה מתוך [ויקיפדיה](#)

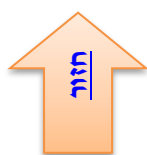
הברון בנימין-אדמונד דה-רוטשילד

פירוט מרכיבי השטר מלפנים ומאחור

חזית השטר	דיוקנו של הברון אדמונד דה-רוטשילד וקבוצת פועלים חקלאיים; המלים "חמש מאות שקלים", ו"בנק ישראל" בעברית.
גב השטר	אשכול ענבים; שמותיהם של 44 יישובים בארץ ישראל, בשתי שורות, באותיות זעירות; המלים "500 שקל" ו"בנק ישראל" בערבית ובאנגלית.
סימן מים	דיוקנו של הברון אדמונד דה-רוטשילד.
השתקפות	ארבעה מעוינים בחזית השטר, המשתקפים מול שני מעוינים בגב השטר. יחד הם יוצרים מגן דויד, הנראה כנגד האור.
סימן לעיוורים	עיגול בחזית השטר, בפינה הימנית התחתונה.
עיצוב	צבי נרקיס.
תאריך הנפקה	1 בדצמבר 1982.
תאריך ביטול כהילך חוקי	4 בספטמבר 1986.

בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב (10) – משימות

בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב

”בלב לבו של הקושי שוכנת הזדמנות” (אלברט איינשטיין)

בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב

משימות

בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב

תלמידים, בלשים, גששים וחוקרים – שימו לב

ביש"מ זה אתם מקבלים על עצמכם אחריות ומנווטים בעצמכם, בקבוצות, בעקבות ראשוני זיכרון-יעקב, בעזרת מפה עירונית של המקום.

עליכם להגיע לכל הנקודות המצוינות בשאלון ולענות במדויק על כל השאלות הנוגעות לאתרים השונים שתעברו בדרך.

נקודת הסיום: יד למייסדים

שעת סיום: _____

הוראות ביטחון ובטיחות

1. יש להקפיד על כל כללי הזהירות בדרכים.
2. אסור לקבוצה להתפצל, כולם נשארים יחד, גם לאחר סיום המשימות.
3. אין להיכנס לחצרות בתים ולשטחים פרטיים.
4. יש להתנהג בצורה בוגרת, המייצגת בכבוד אתכם ואת בית הספר.
5. יש לדבר בנימוס, בשקט ובכבוד לתושבי המקום.
6. במהלך היש"מ, אין לעלות על שום כלי רכב.
7. אין לגעת בחפצים חשודים.
8. במקרה של בעיה, אחד המורים או המש"צים נמצא בפינת רחוב המייסדים ורחוב הנדיב, ליד בית הכנסת. טלפון המורה או המש"צ: _____.
9. יש להגיע ליד למייסדים עד השעה _____ ולא מאוחר מכך.

שמות חברי החוליה

_____, _____, _____, _____, _____

כיתה: _____

בהנאה

צוות של"ח וידה"א

[illegible]

יד למייסדים (1)

התקרבו לתבליטים שעל הקיר.

- מה אפשר ללמוד מהתבליט על האנשים שחיו במקום? האם היו צעירים או מבוגרים, רווקים או בעלי משפחות, דתיים או חילונים? _____

- מה היו שלושת הגידולים החקלאיים שגידלו אנשי המושבה? _____, _____, _____

- על הקיר בצד ימין, בין הקשתות, תלויים שלושה חפצים ממתכת. מהם? _____

- מדוע קוראים למקום "יד למייסדים"? _____

- מה מזכירה לכם צורת המבנה? _____

בית העלמין (2)

רדו בשביל הראשי של בית העלמין.

בסוף עיקול השביל שמאלה, נמצאת **יד זיכרון לזכרו של מנהיג מחתרת ניל"י**.

לפי הכתוב על המצבה:

- מה שם המנהיג? _____

- איך הוא מצא את מותו? _____

רדו עוד קצת בשביל ומצאו בצד ימין את **קברי הילדים** של ראשוני זיכרון-יעקב.

- רשמו שני מאפיינים של קברים אלו:

1. _____

2. _____

- מאחורי קברי הילדים, נמצאים קברים המגודרים בגדר מתכת נמוכה.

מצאו את קברו של הלל יפה, רופא המושבה. העתיקו את הכתוב על קברו.

- מצאו את קברה של שרה אהרונסון. ליד מי היא קבורה? מה הקשר ביניהן? _____

- מה היה יחסם של המתישבים הראשונים לדת על-פי הכתוב על המצבות? _____

מוזיאון ניל"י – בית אהרונסון (3)

קראו את השלט שבחזית המבנה.

- מה פירוש השם ניל"י: _____
- התקרבו לגדר, מהו הציור המופיע על הגדר? מדוע מופיע ציור זה על גדר הבית?

- רשמו את שמותיהם של חמישה מהאנשים שהתגוררו בבית זה:

_____, _____, _____, _____, _____

- המחתרת פעלה נגד ה _____ ולטובת ה _____.

- מי נתפס בבית זה ומה עלה בגורלו? _____

ברכת בנימין (4)

התבוננו במבנה וקראו את השלט שבחזיתו.

- על שם מי המבנה? _____
 - כמה קשתות יש בחזית המבנה? _____
 - מעל הקשתות מופיעה כתובת. מי האנשים המוזכרים בכתובת זו?
- "למזכרת _____ אשר קם על נדיבות ויזל מבארו מים ועל הברכה יזכרו לטוב צירו הנאמן
- השר _____ ופקידו עושה דברו _____.
- למה שימש המבנה?
- _____

בית הכנסת "אוהל יעקב" (5)

התבוננו במבנה וקראו את שלט ההסבר שבכניסה אליו.

- על שם מי קרוי בית הכנסת?

איזה סכסוך פרץ במקום לאחר התחלת השימוש בו?

- בחזית הבניין יש שעון. מה מיוחד בו? _____

- אילו סמלים יהודיים אתם רואים בחזית הבניין?

גן הטיול (6)

- רשמו שמות של שלושה סוגי עצים שאתם מזהים בגן.

_____ , _____ , _____

- כמה ספסלי ישיבה יש בגן? _____ האם יש בגן מגרש משחקים? _____

- מה אפשר ללמוד מהשלט שנמצא בכניסה לגן?

מוזיאון העלייה הראשונה – בית הפקידות (7)

קראו את שלט ההסבר שבחזית המבנה.

- איך נקרא המקום בעבר? _____

- למה שימש הבניין בעבר? _____

- איזה כנס התקיים בעבר במקום זה ובאיזו שנה? _____

- מה נוסד בכנס זה? _____

יקב (8) – שאלון רחוב

שימו לב: אינכם צריכים להגיע לאתר זה, אלא לפנות לאנשים ברחוב ולשאול אותם את השאלות

א. פנו בנימוס.

ב. הציגו את עצמכם ואת משימתכם.

ג. זכרו להודות לאנשים.

שאלון רחוב

1. מי תרם את הכסף להקמת המקום? _____

2. לאיזו בעיה נתן המקום פתרון? _____

3. מדוע הוקמה שכונת מגורים בסמוך למקום מיד עם הקמתו?

4. האם המקום עדיין פעיל? כיצד הוא נקרא? _____

חבר את המושג לפירוש

האם אתם מכירים מושגים אלו? (חברו בין המושג לפירושו או להמשך הביטוי)

ענבים מיובשים	יקב
יצא סוד	כורס
מתקן הפיכת הענבים ליין בעבר	בציר
מקום גידול גפנים, זיתים ושקדים	צימוקים
ניתוק הענבים מהגפן	ארומה
לבב אנוש	הברון בנימין רוטשילד
ניחוח היין	גת
כלוט	כרם
תרם כסף להקמת שישה יקבים בארץ	יין ישמח
האדם שעובד בכרם	שיכור
מתקן הפיכת הענבים ליין כיום	נכנס יין

מי מכיר, מי יודע

היכן נמצא פסל זה? _____
הצטלמו במקום (צרו העמדה יצירתית והציגו את התמונה למורה בסיום).

באיזו כתובת נמצאת תצר האיכרים? _____

מה שם האתר הזה? _____

היכן נמצא מגדל המים הזה? _____

מה אפשר ללמוד מסמל המועצה :

שם היישוב _____

שנת ההקמה _____

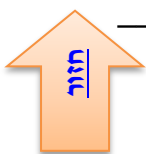
אזור בארץ _____ (היעזרו בחבר

טלפוני/אינטרנט/אנשים ברחוב)

מקור פרנסת התושבים הראשונים _____

עיסוקים נוספים _____

תגלית היסטורית חשובה _____

בעקבות ראשונים בזיכרון-יעקב (11) – תשובות

יד למייסדים (1)

התקרבו לתבליטים שעל הקיר.

- מה אפשר ללמוד מהתבליט על האנשים שחיו במקום? האם היו צעירים או מבוגרים, רווקים או בעלי משפחות, דתיים או חילונים? **צעירים ובעלי משפחות, דתיים.**

- מה היו שלושת הגידולים החקלאיים שגידלו אנשי המושבה?

חיטה, גפן, זית.

- על הקיר בצד ימין, בין הקשתות, תלויים שלושה חפצים ממתכת. מהם?

שני פעמונים ולהב מחרשה.

- מדוע קוראים למקום "יד למייסדים"?

המקום שימש למייסדים כגורן, ובו פועלס מונצח.

- מה מזכירה לכם צורת המבנה? **מגילה.**

בית העלמין (2)

רדו בשביל הראשי של בית העלמין.

בסוף עיקול השביל שמאלה, נמצאת **יד זיכרון לזכרו של מנהיג מחתרת ניל"י.**

לפי הכתוב על המצבה:

- מה שם המנהיג? **אהרון אהרונסון.**

- איך מצא את מותו? **מטוסו התפוצץ מעל תעלת למאנש.**

רדו עוד קצת בשביל ומצאו בצד ימין את **קברי הילדים** של ראשוני זיכרון-יעקב.

- רשמו שני מאפיינים של קברים אלו:

1. **קטנים.**

2. **אין עליהם שמות.**

- מאחורי קברי הילדים, נמצאים קברים המגודרים בגדר מתכת נמוכה.

מצאו את קברו של הלל יפה, רופא המושבה. העתיקו את הכתוב על קברו.

- מצאו את קברה של שרה אהרונסון. ליד מי היא קבורה? מה הקשר ביניהן?

ליד מלכה אהרונסון, אימא של שרה.

מה היה יחסם של המתדיישים הראשונים לדת על-פי הכתוב על המצבות?

היו דתיים – אישה יראת ה', צדיקה.

מוזיאון ניל"י – בית אהרונסון (3)

- קראו את השלט שבחזית המבנה.
- מה פירוש השם ניל"י: **נצח ישראל לא ישקר**.
 - התקרבו לגדר, מהו הציור המופיע על הגדר? מדוע מופיע ציור זה על גדר הבית? **חיטה, אהרון אהרונסון, שגר בבית זה, גילה את אם החיטה**.
 - רשמו את שמותיהם של חמישה מהאנשים שהתגוררו בבית זה: **אפרים-פישל, מלכה, אהרון, אלכסנדר, רבקה, שרה, צבי, שמואל**.
 - המחותרת פעלה נגד **הטורקים**, ולטובת **הבריטים**.
 - מי נתפס בבית זה ומה עלה בגורלו?
 - **שרה אהרונסון, התאבדה ביריית אקדח במקלחת**.

ברכת בנימין (4)

- התבוננו במבנה וקראו את השלט שבחזיתו.
- על שם מי המבנה? **הברון בנימין-אדמונד דה-רוטשילד**.
 - כמה קשתות יש בחזית המבנה? **שלוש**.
 - מעל הקשתות מופיעה כתובת. מי האנשים המוזכרים בכתובת זו?
"למזכרת **הנדיב** אשר קם על נדיבות ויזל מבארו מים ועל הברכה יזכרו לטוב צירו הנאמן **השר אליהו שייד** ופקידו עושה דברו **יעקב בן שמואל**".
 - למה שימש המבנה?
 - **מאגר מים לתושבי המושבה**.

בית הכנסת "אוהל יעקב" (5)

- התבוננו במבנה וקראו את שלט ההסבר שבכניסה אליו.
- על שם מי קרוי בית הכנסת?
 - **יעקב רוטשילד, אביו של הברון בנימין רוטשילד**.
 - איזה סכסוך פרץ במקום לאחר התחלת השימוש בו?
האם נשים וגברים ישבו יחד בתפילה. הוחלט שכן.
 - בחזית הבניין יש שעון. מה מיוחד בו? **השעות מצוינות באותיות במקום במספרים**.
 - אילו סמלים יהודיים אתם רואים בחזית הבניין?
מגן דוד, חנוכייה, דגל.

גן הטיול – (6)

- רשמו שמות של שלושה סוגי עצים שאתם מזהים בגן.
- אורן, פיקוס, זית.
- כמה ספסלי ישיבה יש בגן? 24. האם יש בגן מגרש משחקים? כן.
- מה אפשר ללמוד מהשלט שנמצא בכניסה לגן?

מוזיאון העלייה הראשונה – בית הפקידות (7)

- קראו את שלט ההסבר שבחזית המבנה.
- איך נקרא המקום בעבר? בית הפקידות.
- למה שימש הבניין בעבר? מושב פקידי הברון רוטשילד.
- איזה כנס התקיים בעבר במקום זה ובאיזו שנה? הכנסייה הארץ ישראלית בשנת 1903
- מה נוסד בכנס זה? אגודת המורים העבריים בא"י (לימים הסתדרות המורים)

יקב (8) – שאלון רחוב

- מי תרם את הכסף להקמת המקום? הברון בנימין דה-רוטשילד.
- לאיזו בעיה נתן המקום פתרון? פרנסה לעולי העלייה ראשונה שהתיישבו במקום.
- מדוע הוקמה שכונת מגורים בסמוך למקום מיד עם הקמתו? מגורים לפועלים.
- האם המקום עדיין פעיל? כיצד הוא נקרא? כן, יקב כרמל מזרחי.

חבר את המושג לפירוש

האם אתם מכירים מושגים אלו? (חברו בין המושג לפירושו או להמשך הביטוי)

יקב – מתקן הפיכת הענבים ליין כיום

כורס – האדם שעובד בכרם

בציר – ניתוק הענבים מהגפן

צימוקים – ענבים מיובשים

ארומה – ניחוח היין

הברון בנימין רוטשילד – תרם כסף להקמת שישה יקבים בארץ

גת – מתקן הפיכת הענבים ליין בעבר

כרם – מקום גידול גפנים, זיתים ושקדים

יין ישמח – לבב אנוש

שיכור – כלוט

נכנס יין – יצא סוד

מי מכיר, מי יודע

היכן נמצא פסל זה?

ליד בנק הפועלים במדרחוב, רחוב המייסדים 49.

באיזו כתובת נמצאת תצר האיכרים?

רחוב המייסדים 46.

מה שם האתר הזה?

ברכת בנימין.

היכן נמצא מגדל המים הזה?

במגרש החנייה הישן של אגד, ליד יד למייסדים.

מה אפשר ללמוד מסמל המועצה :

שם היישוב : זיכרון-יעקב.

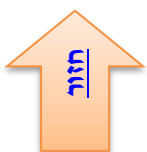
שנת הקמה : תרמ"ב, 1882.

אזור בארץ : הר הכרמל (משמאל למעלה).

מקור פרנסת התושבים הראשונים : גידול ענבים ליון.

עיסוקים נוספים : ציור ונגינה.

תגלית היסטורית חשובה : אם החיטה.

מעגל השל"ח (12)

[מהו מעגל השל"ח](#)

[דיון במסר הערכי](#)

המסר הערכי: באחריותי לתרום את חלקי להמשך המעשה הציוני.

1. מה למדנו היום שהיה חדש עבורך?

2. הברון רוטשילד ביקר בארץ ישראל בין השנים 1887-1925 חמש פעמים. בביקוריו, הוא התרשם מהנעשה בארץ בכלל ובמושבות בפרט. מדבריו אפשר להבין מהי עשייה ציונית בעיניו.

א. כל חוליה תקבל קטע מדבריו של רוטשילד ותעסוק בו.

ב. כל חוליה תציג את דעתו של רוטשילד על המעשה הציוני בכלל או על המעשה הציוני בזיכרון-יעקב, ותקשר את הדברים ללמידה ביש"מ.

קטע א

"עליכם להיות מחוברים בטבוריכם לקרקע כאבני השדה. אדיר חפצי להראות לבאי העולם כי מוכשרים ומסוגלים אנחנו היהודים לעבודת האדמה ולהיות איכרים חרוצים. עבדו את אדמתכם, כי לא אעזבכם עד אשר תעשו חיל ותוכלו לעמוד על רגליכם בלי משען."

בתוך: "ביקוריו של רוטשילד בארץ-ישראל" מאת דוד שמש
אתר [מט"ח](#)

קטע ב

"הציונים לא היו יכולים לעשות מה שעשו בלי עזרתי... אך נוכחתי לדעת כי הרעיון הציוני פעל ברוחו בארץ ישראל אולי יותר מכספי."

בתוך: "ביקוריו של רוטשילד בארץ-ישראל" מאת דוד שמש
אתר [מט"ח](#)

קטע ג

נוכח מראה השדות, הכרמים והיישובים, אמר לרעייתו: "רואה את עכשיו כמוני ומבינה כי לא רק רומנטיקן ומשוגע הייתי, כפי שקראו לי בעבור זה כל אחיי ורעיי... רואה את שהצדק היה אתנו ולא אתם. ואכן עוד נזכה לחזות בעינינו בשיבת עם ישראל לארצו..."

בתוך: "ביקוריו של רוטשילד בארץ-ישראל" מאת דוד שמש
אתר [מט"ח](#)

קטע ד

עליכם לדבר רק בשפה שבה דיברו אבותינו לפנינו, היא השפה העברית.

הוא דרש להקפיד על שמירת התורה והתריע: "לפנים, כשלא שמעו בני ישראל בקול נביאיהם, גרשם ה' מעל אדמתו. ואתם הישמרו לכם פן תעזבו את דרכי תורתנו. הראו לכל באי העולם כי יהודי ההולך בדרך האמונה הצרופה ותורתו התמימה, הוא גם עובד חרוץ ומועיל לארץ ולאנושות בכלל."

בתוך: "ביקוריו של רוטשילד בארץ-ישראל" מאת דוד שמש
אתר [מט"ח](#)

קטע ה

הסימן היהודי האמתי של הבית הלאומי הלוא הוא – העבודה הרוחנית והמוסרית, אשר בה יכלה רוח היהדות להתפתח, לכן תיחשב פתיחת האוניברסיטה (האוניברסיטה העברית ב-1925) למאורע גדול בקורות היהודים החדשות. בלשון אבותינו, בלשון עברית, ילמדו באוניברסיטה. עוד מכבר, כאשר ביקרתי בפעם ראשונה את המושבות, הקפדתי על הלימודים העבריים בבתי הספר, ואחרי שנים אחדות שמחתי לראות שהלשון העברית נהייתה ללשון חיה.

בתוך: "ביקוריו של רוטשילד בארץ-ישראל" מאת דוד שמש
אתר [מט"ח](#)

קטע ו

בכל המקומות קמו לתחייה מושבות חדשות; תל-אביב נהייתה לעיר גדולה, כוורת אמתית של אנשים חיים ועובדים; היוזמה הפרטית יוצרת את העשיות מכל מין; אנו יכולים לומר שהבית הלאומי עומד על שני בסיסים חזקים, שהם: עבודת האדמה והתעשייה. (בנאום שנשא בתל-אביב במאי 1925)

בתוך: "ביקוריו של רוטשילד בארץ-ישראל" מאת דוד שמש
אתר [מט"ח](#)

3. מה אפשר ללמוד על החלוצים מפועלו של רוטשילד?

(יש להדגיש את הנושא של תרומתם של יחידים למעשה הציוני נגד כל הסיכויים, ולקשר זאת גם לעולמם של התלמידים.)

4. אילו ביטויים נוספים לעשייה ציונית ראינו בזיכרון-יעקב (שלא באו לידי ביטוי בדבריו של רוטשילד)? (לדוגמה: מחתרת ניל"י, מחקריו של אהרונסון וגילוי אם החיטה.)

5. מהו בעיניך מעשה ציוני היום?

המורה יציין דוגמות מזיכרון-יעקב:

- שימור מבנים ואתרים המספרים את תולדות המקום ושהם חלק מההיסטוריה של הציונות ושל מדינת ישראל.
- הנצחת דמויות משמעותיות שהן דוגמה ומופת. בכך תורמים לקיומו של המעשה הציוני ולהמשכיותו.
- קיום מדרחוב פעיל – העבר פועם לצד הווה.

6. במה אנחנו יכולים לתרום להמשך המעשה הציוני ומדוע זה חשוב?

נסיים בשיר:

זיכרון-יעקב כמו בסיפורים

כתב והלחין: שלמה חי

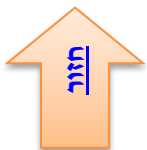
שמים לה נושקים,
מושבה קסומה,
חלקת האלוקים
של אימא אדמה.

שדות חול ורגבים הברון גאל,
ריחות יין היקבים
נישאים אל על.

פזמון: יפה זיכרון-יעקב,
נצח ישראל,
מכל בית ורחוב,
לא ישקר.

....

(המשך: בתוך [מגזין המושבות](#))

ביבליוגרפיה מומלצת

- אהרנסון, רן (1987), "זיכרון-יעקב תרמ"ב-תרמ"ד : חלום מול מציאות", אופקים בגאוגרפיה, 20, עמ' 19-49.
- אהרנסון, רן (1996), "זיכרון-יעקב", בתוך : זאב, ענר (עורך), סיפורי מושבות, תל-אביב : משרד הביטחון.
- אהרנסון, רן (2004), "זיכרון-יעקב", בתוך : רן, אהרנסון, לכו ונלכה – סיורים במושבות הראשונות, ירושלים : יד יצחק בן-צבי.
- בחור, איתי (2002), פעמון סדוק, זיכרון-יעקב : בחור.
- דגן, שאול (2012), עקשנים על ההר : זיכרון-יעקב ובנותיה 1882-1918 בכתובים ולאור הזיכרונות, זיכרון-יעקב : מוזיאון העלייה הראשונה.
- יערי, אברהם (1947), "מזיכרונות המתיישבים, ייסוד המושבה זיכרון-יעקב 1882-1883", בתוך : אברהם, יערי (עורך), זיכרונות ארץ ישראל : מאה ועשרים פרקי זיכרונות מחיי היישוב בארץ מהמאה ה-17 ועד ימינו, ירושלים : מסדה, א, מו.
- ענר, זאב (1988), סיפורי בתים – סיפורם של שבעים בתים בתולדות ההתיישבות, תל-אביב : משרד הביטחון.
- רוזנסון, ישראל ושפניר, יוסי (2001), רמת הנדיב, מקור למקורות – עיון במקורות היהודיים על הכרמל וחוטם הכרמל, הר גילה : החברה להגנת הטבע.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- [אידיאולוגיה והלכה, מאבקים ומסעות: זיכרון-יעקב ופולמוס בית הכנסת](#) – הספרייה הווירטואלית של מט"ח.
- [ביקוריו של הברון רוטשילד בארץ ישראל](#) – דוד שמש, הספרייה הווירטואלית של מט"ח.
- [ברכת בנימין](#) – סיפור הברז.
- [גני רמת הנדיב](#) – קובץ PDF.
- [השיר על שרה אהרונסון](#) – בלווי תמונות של המושבה זיכרון-יעקב, סרטון ביוטיוב.
- [זיכרון-יעקב](#).
- [זיכרון יעקב](#) – אתר המועצה.
- [זיכרון-יעקב](#) – כתבות וסיפורים.
- [זיכרון-יעקב בת 130](#) – יוטיוב.
- [זיכרון-יעקב שלי](#) – אושיק לוי.
- [זיכרון-יעקב שלי](#) – חליק לייטנר.
- [מנאמו של הברון רוטשילד](#) – קטע מנאום שנשא הברון בנימין-אדמונד רוטשילד בתל-אביב לפני נכבדים מארץ-ישראל; נאום שהיה בעיניו צוואתו ליישוב.
- [סוד הדקל במדבר](#) – סיפורו של אבלשום פיינברג, סרטון ביוטיוב.
- [תמונות גן הנדיב: אז והיום](#).

